

Müzik Bağlamında Şiddet Sorunu ve Toplumsal Alana Yansımaları

Sümeyye Aydın Bulut

Ondokuz Mayıs Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Din Sosyolojisi Anabilim Dalı, Samsun, Türkiye

0000-0001-8929-1606

ror.org/028k5qw24

sumeyye.aydin@omu.edu.tr

Öz

Müziğin insanın hayatına her an ve doğrudan etki edebilme gücü göz önünde bulundurulduğunda müzikte şiddet unsurlarının fark edilmesi ve anlaşılması önem kazanır. Yapılan kimi çalışmalarda müziğin farklı bağlamlarda şiddetle ilişkili sorunlara neden olabileceği ortaya koyulmaktadır. Bu bağlamda karşımıza çıkan temel sorunlardan birisi müzik yoluyla şiddetin estetize edilmesi ve meşrulaştırılmasıdır. Şarkı sözleri, görseller müzik aracılığıyla doğrudan bir şiddet üretebileceği gibi müziğin icrası, mekânlar, enstrümanlar, toplumsal ilişkiler vs. açısından dolaylı şekillerde şiddetin simgesel olarak üretilmesi de mümkündür. Bu çalışmada müzik üretimi ve dinleyicinin müzikle karşılaşma durumlarında birçok farklı yolla müzik bağlamında ortaya çıkan şiddet sorunlarına değinilmektedir. Müzik ve şiddet arasındaki ilişkinin ele alındığı bu çalışmada nitel yöntem tekniklerinden literatür/belge taraması kullanılmıştır. Müzik ve şiddet içerikli makaleler, doktora tezleri, kitaplar ve internet kaynakları bu kapsamda taranmıştır. Bu çalışma kapsamında ulaşılan sonuçlar şu şekildedir: Müzik ve şiddet ilişkisi çoğu zaman daha belirsizce tanımlanan bir problem alanı üretmektedir. Bireyin müzik pratikleri müziğin kitleselleşmesi ve kültür endüstrisine dönüşmesiyle birlikte özellikle kültürel tahakküm, metalaşma, simgesel şiddet açısından toplumsal ilişkilere yansıyan problemleri boyutları beraberinde getirmektedir. Böylece müziğin toplumu kontrol etme, dönüştürme, baskı altına alma vs. açılardan ortaya çıkan fonksiyonları onu şiddetin bir unsuruna dönüştürmektedir. Müziğin şiddet unsurlarını kullanması ve diğer yandan müzik pratiklerinin simgesel bir şiddet alanına dönüşmesi toplumsal alana yansıyan ve toplumsal olanı şekillendiren düşünce ve pratikler üretmektedir. Bu nedenle müzik bağlamında doğrudan veya simgesel şiddetin fark edilmesi ve bunun topluma yansıyan yönlerinin ele alınması önemlidir. Müziğin tercih edilme süreçleri, pazarlama stratejileri, hangi müziğin beğenildiği, bu esnada gelişen iktidar ağları müziğin onu tecrübe edenler açısından rolünü belirleyen kritik bir noktada durmaktadır. Bu bağlamda çalışma müzik ve şiddet ilişkisinin doğrudan ve dolaylı olmak üzere farklı görünümünün toplumsal alandaki yansımalarını analiz ederek müziğin şiddete dönüştüğü ve aynı zamanda şiddete karşı bir konum ve bilinç üretebileceği imkanları dikkate taşımaktadır.

Anahtar Kelimeler

Sosyoloji; Müzik Sosyolojisi; Müzik; Şiddet; Estetize Edilmiş Şiddet; Simgesel Şiddet

Öne Çıkanlar

- Müzik üretimi alanında şiddetin estetize edilmesi ve meşrulaştırılması önemli bir sorundur.
- Müzik ve şiddet ilişkisi çoğu zaman daha belirsizce tanımlanan ve göz ardı edilen bir problem alanı üretmektedir.
- Müziğin şiddet unsurlarını kullanması ve müzik pratiklerinin simgesel bir şiddet alanına dönüşmesi toplumsal alana yansıyan ve toplumsal olanı şekillendiren düşünce ve pratikler üretmektedir.
- Müziğin kitleselleşmesi ve kültür endüstrisine dönüşmesi özellikle kültürel tahakküm, metalaşma, simgesel şiddet açısından toplumsal ilişkilere yansımaktadır.

Atıf Bilgisi

Bulut, Sümeyye Aydın. “Müzik Bağlamında Şiddet Sorunu ve Toplumsal Alana Yansımaları”. *Eskiyeni* 52 (Mart 2024), 115-132.

Makale Bilgileri

<i>Geliş Tarihi</i>	21 Kasım 2023
<i>Kabul Tarihi</i>	11 Mart 2024
<i>Yayın Tarihi</i>	26 Mart 2024
<i>Hakem Sayısı</i>	İki İç Hakem - İki Dış Hakem
<i>Değerlendirme</i>	Çift Taraflı Kör Hakemlik
<i>Etik Beyan</i>	Bu makale, Şiddet Döngüsü ve Çözüm Önerileri Sempozyumu’nda 2023 yılında sözlü olarak sunulan ancak tam metni yayımlanmayan “Müzik Bağlamında Şiddet Sorunu ve Sosyolojik Yansımaları” adlı tebliğin içeriği geliştirilerek ve kısmen değiştirilerek üretilmiş hâlidir.
<i>Benzerlik Taraması</i>	Yapıldı – Turnitin
<i>Etik Bildirim</i>	eskiyenidergi@gmail.com
<i>Çıkar Çatışması</i>	Çıkar çatışması beyan edilmemiştir.
<i>Finansman</i>	Herhangi bir fon, hibe veya başka bir destek alınmamıştır.
<i>S. Kalkınma Amaçları</i>	5 Toplumsal Cinsiyet Eşitliği 10 Eşitsizliklerin Azaltılması 12 Sorumlu Üretim ve Tüketim
<i>Lisans</i>	CC BY-NC 4.0

The Problem of Violence in the Context of Music and the Social Sphere Reflections

Sümeyye Aydın Bulut

Ondokuz Mayıs University, Faculty of Theology, Department of Sociology of Religion, Samsun, Türkiye

0000-0001-8929-1606

ror.org/028k5qw24

sumeyye.aydin@omu.edu.tr

Abstract

Considering the power of music to directly affect people's lives at any time, it becomes essential to recognize and understand the elements of violence in music. Some studies have revealed that music can cause violence-related problems in different contexts. One of the main problems encountered in this context is the aestheticization and legitimization of violence through music. While song lyrics and visuals can produce direct violence through music, the performance of music, spaces, instruments, and social relations, it is also possible to symbolically create violence in indirect ways. This study addresses the problems of violence that arise in the context of music in many different ways during music production and the listener's encounter with music. Literature/document review, one of the qualitative method techniques, was used in the study to discuss the relationship between music and violence. Articles, dissertations, books, and internet resources containing music and violence were scanned in this context. The results obtained within the scope of this study are as follows: The relationship between music and violence often produces a more vaguely defined problem area. Individual musical practices and the massification of music and its transformation into a cultural industry bring about problematic dimensions reflected in social relations, especially in terms of cultural domination, commodification, and symbolic violence. Thus, the functions of music as controlling, transforming, and suppressing society, turn it into an element of violence. Music's use of violent elements and, conversely, the transformation of musical practices into a symbolic field of violence produces thoughts and practices reflected in the social sphere and shape society. Therefore, it is crucial to recognize direct or symbolic violence in the context of music and address its reflections on society. The process of choosing music, marketing strategies, which music is liked, and the power networks that develop in the meantime are at a critical point that determines the role of music for those who experience it. In this context, the study analyzes the reflections on different aspects of the relationship between music and violence, direct and indirect, in the social field and considers the possibilities that the music can turn into violence and produce a position and consciousness against violence at the same time.

Keywords

Sociology; Sociology of Music; Music; Violence; Aestheticized Violence; Symbolic Violence

Highlights

- One of the main problems is the aestheticization and legitimization of violence through music.
- The relationship between music and violence often produces a more unclear defined problem area.
- Music's use of violent elements and the transformation of musical practices into a symbolic field of violence produce thoughts and practices reflected in the social sphere and shape the society.
- The massification of music and its transformation into a cultural industry bring about problematic dimensions reflected in social relations, especially in terms of cultural domination, commodification, and symbolic violence.

Citation

Bulut, Sümeyye Aydın. "The Problem of Violence in the Context of Music and the Social Sphere Reflections". *Eskiyeni* 52 (March 2024), 115-132.

Article Information

<i>Date of submission</i>	21 November 2023
<i>Date of acceptance</i>	11 March 2024
<i>Date of publication</i>	26 March 2024
<i>Ethical Statement</i>	This article is the revised and developed version of the unpublished conference presentation entitled "The Problem of Violence in the Context of Music and Its Sociological Reflections", orally delivered at the "The Symposium of Cycle of Violence and Proposed Solutions" in 2023.
<i>Reviewers</i>	Two Internal & Two External
<i>Review</i>	Double-blind
<i>Plagiarism checks</i>	Yes - Turnitin
<i>Conflicts of Interest</i>	The Author(s) declare(s) that there is no conflict of interest
<i>Complaints</i>	eskiyenidergi@gmail.com
<i>Grant Support</i>	No funds, grants, or other support was received.
<i>S. Development Goals</i>	5 Gender Equality 10 Reducing Inequalities 12 Responsible Production and Consumption
<i>License</i>	CC BY-NC 4.0

Giriş: Müzik Yoluyla Şiddetin Estetize Edilmesi ve Meşrulaştırılması Sorunu

Müzik bir anlamlılık üretmekte ve bu anlamlandırma her zaman belirli bir toplum ve tarih tarafından şekillendirilmektedir.¹ Müziğin tarihselliği üretildiği zaman, mekân ve insan ilişkilerini ve düşünme biçimlerini kendinde saklamasıyla ilişkilidir. Müziğin anlamlılığı bir yandan tarihselliği diğer yandan etki gücü ile birlikte anlaşılabilir. Müzik ve şiddet ilişkisi de müzik yoluyla oluşturulan toplumsallığın tarihselliği ve onu şekillendiren etkileri dikkate almak ve değerlendirmek durumundadır. Bu anlamda müzik bir ilişki kurma biçimi olarak tanımlanabilir. Müzik insanlar arasında birbirlerine ve bazı grupların diğerlerine karşı ifade yolunu ve tavrını yansıtan bir eylem ve düşünce alanı oluşturur.

Tarihsel süreçte ve gündelik hayat içerisinde şiddetin müzik aracılığıyla ortaya çıkan farklı görünümü söz konusudur. Şarkı sözlerinde ve kliplerde şiddeti doğrudan yansıtan ifadelerin ve görsellerin kullanılmasında şiddet açıkça hissedilebileceği gibi ifade ve görsellerinde şiddet unsurlarını kullanmadan da bir müzik eseri şiddet üretebilir. Burada şiddetin aktarılmasında iki farklı biçim karşımıza çıkmaktadır: İlki şiddetin doğrudan yansıtılması, fark edilmesi için ayrıca bir çabaya gerek kalmadan bize kendini göstermesidir. Diğeri ise ancak dolaylı yollardan müzik eserinin şiddete dönüşmesi ve farklı yollarla dinleyicileri etkisi altına almasıdır. İkinci durumda müzik alanı şiddetle ilk bakışta doğrudan ilişkilendirilememektedir. Bu durumda toplumların algılama biçimleri, şiddeti anlamlandırması gibi kendilerine özgü durumlar işlevsel olabileceği gibi, müziğin yapısı itibarıyla de bu durum örtük kalabilmektedir. Bu minvalde müzik yoluyla üretilen doğrudan ya da dolaylı şiddet içeriklerini şiddetin estetize edilmesi ve böylece şiddetin meşrulaştırılması ve normalleştirilmesi sorunu olarak ifade edebiliriz. Şiddetin estetik bir unsura dönüşmesi onun gündelik yaşam alanında gizliden gizliye yayılması ve baskın bir güç kazanması anlamına da gelmektedir. Bu nedenle şiddet ve müzik açısından doğrudan ve dolaylı yollarla varlığını sürdüren şiddetin iki boyutu birlikte ele alınmalıdır. Bu iki farklı boyutuyla bakıldığında şiddetin doğrudan etkileri daha fazla gözlemlenebilir ve kontrol edilebilirken, şiddetin dolaylı boyutunun hem tanımlanması ve içinin doldurulması hem de buna bağlı olarak kontrol edilmesi daha zordur.

1. Şiddetin Tanımlanması Sorunu

Şiddet sözcüğünün etimolojik kökenine bakıldığında Arapça kökenli olduğu (شِدَّة) ve “sertlik, katılık, zorluk” anlamına geldiği görülmektedir.² Türk Dil Kurumu yayımı *Güncel Türkçe Sözlük*'te ise sertlik, güç, kaba kuvvet kullanma gibi anlamlara gelen şiddet buna ilaveten “duygu ve davranışta aşırılık” olarak da tanımlanmaktadır.³ Şiddet genel anlamda fiziksel zarar vermenin yanında başkasına karşı tehdit oluşturması dolayısıyla ruhsal zarar veren eylemleri de içerecek şekilde genişletilmelidir. Dünya Sağlık Örgütü'nün şiddet tanımında şiddetin “yaralanma, ölüm, psikolojik zarar, gelişim bozukluğu veya yoksunlukla” sonuçlanan veya sonuçlanma olasılığı bulunan boyutuna dikkat çekilmektedir.⁴ Burada dar anlamıyla hepimizin daha çok ortak kabul ettiği doğrudan şiddet

¹ Roland Barthes, *Görüntünün Retoriği, Sanat ve Müzik*, çev. Ömer Albayrak - Ayşenaz Koç (İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2014), 20.

² Nişanyan Sözlük, “Şiddet” (Erişim 30 Aralık 2022).

³ Türk Dil Kurumu, “Şiddet” (Erişim 30 Aralık 2022).

⁴ World Health Organization (WHO), “Definition and typology of violence” (Erişim 6 Mart 2024).

ve daha geniş anlamda sınırları daha belirsiz dolaylı şiddet şeklinde bir ayrıma dikkat çekilebilir.⁵ Michaud'nun çalışmasında geçen şu tanım bu anlamda oldukça kapsayıcı görünmektedir:

Bir karşılıklı ilişkiler ortamında taraflardan biri veya birkaçı doğrudan veya dolaylı, toplu veya dağılık olarak, diğerlerinin bir veya birkaçının bedensel bütünlüğüne veya törel (ahlaki/ moral/ manevi) bütünlüğüne veya mallarına veya simgesel ve sembolik ve kültürel değerlerine, oranı ne olursa olsun zarar verecek şekilde davranırsa, orada şiddet vardır.⁶

Şiddetin bir problem olarak ortaya koyulması ve tartışılması özellikle şiddeti uygulayan ve ona maruz kalan tarafından farklı perspektiflerden kendini ortaya koyacağı için de karmaşık bir yapıya bürünebilmektedir. Şiddet kavramını Anglosakson kültür içinde tartışan Riches bunu “tanık ve aktör perspektifi” olarak ifade etmektedir. Tanık ya da kurban şiddet nosyonu ile fiziksel zararı ve aynı zamanda eylemin gayri meşruluğunu öne çıkarmaktadır. Bu durumda tanığın ya da kurbanın kişisel değerleri, ideolojik yargısı, içinde bulunduğu zaman ve mekân koşulları şiddetin anlamını genişletmektedir. Aktör perspektifinde ise kişilerin pratik ya da sembolik olsun hangi hedeflere ulaşmaya çalıştığı ve bu hedeflere ulaşırken neden şiddeti seçtiği temel ilgi noktası haline gelmektedir. Bu durumda belirli bir amaca ulaşmak için şiddetin, öngörülebilir şekilde başvurulmuş bir araç olması ve aynı zamanda düzen fikrini içermesi nedeniyle gayrimeşru özelliği reddedilmektedir. Dolayısıyla aktörlerin bu edimleri strateji ve anlam kavramları ekseninde değerlendirilebilecek bir yapıya ulaşmaktadır.⁷

Şiddet hakkında evrensel yargılara varılamamasının bir diğer boyutu şiddetin etnografik bir değişken olarak da karşımıza çıkmasıdır. Buna göre şiddet, her kültür içerisinde farklı bir değer, farklı bir algı dolayısıyla farklı tanımlara denk düşmektedir. Bir toplum bir davranışı şiddet olarak kodlarken bir başka toplum onu saygı göstergesi olarak alabilmektedir. Buna göre de her toplumda şiddet eyleminin kendi anlamlılığı içinde incelenmesi ve analiz edilmesi düşüncesi ifade edilmektedir.⁸ Bu düşünce bazı noktalarda haklılık payına sahip olsa da burada şöyle bir sorun kendini göstermektedir: Özellikle şiddetin kültürle ilişkili boyutu isabetli bir yaklaşımdır. Zira her bir insan doğduğu kültürde şiddet olarak görülen ve görülmeyen şeyleri öğrenerek büyümektedir. Ancak bir toplumun kendi içinde bir eylemi meşru görmesi o eylemin doğrudan şiddet içermediği anlamına gelebilir mi? Buna birey mi toplum mu iktidar mı karar vermektedir? Şiddetin ne olduğu nasıl tanımlanmaktadır?

Burada şiddetin kendi içine kapalı kalması ve toplumsal bir anlama dayandırılarak meşru hale getirilmesi sorunu ortaya çıkmaktadır. Dolayısıyla Bourdieu'nun egemen olanlar ile egemenlik altındakiler arasındaki ilişkilerin yapısı açısından ortaya koyduğu uyum ve uzlaşmanın simgesel şiddeti doğuracağı düşüncesini dikkate almak gerekmektedir. Bourdieu'ya göre yumuşak sömürü ilişkileri ancak yumuşak oldukları ölçüde yürür. Dolayısıyla bunlar egemen olanlar ile tabi olanların suç ortaklığıyla kurulan simgesel şiddet

⁵ Artun Ünsal, “Genişletilmiş Bir Şiddet Tipolojisi”, *Cogito* 6-7 (2005), 32-33.

⁶ Yves Michaud, *Şiddet*, çev. Cem Muhtaroglu (İstanbul: İletişim Yayınları, 1991), 9.

⁷ David Riches, “Şiddet Olgusu”, çev. Dilek Hattatoğlu, *Antropolojik Açından Şiddet*, ed. David Riches (İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 1989), 13-15.

⁸ Cihat Özsoz, *Pierre Bourdieu Sosyolojisi ve Simgesel Şiddet* (Ankara: Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2009), 26.

ilişkileridir. Egemenlik altında olan sevgisi ya da hayranlığı ile kendisinin sömürülmesine katkıda bulunmuş olur.⁹ Öyleyse şiddet her zaman kendini doğrudan ele veren bir şey değildir. Kültürün, geleneğin, zaman ve mekân sınırlarının insan eylemleri ve düşünceleriyle etkileşimi düşünülürse şiddetin anlamı ve işleyişi evrensel bir çıkarım yapmaya uzak kalmaktadır.

Şiddette bir diğer önemli husus şiddetin yalnızca fiziksel güç kullanımı ve yasadışı yapılan bir davranış olarak tanımlanamayacağıdır. Bunların yanı sıra şiddet muhatabın bilgisi ve rızasını belli bir alana yönlendirmek için baskı oluşturma süreçlerini de içermektedir. Bu ise duruma göre yasa sınırları içinde meşru bir faaliyet olarak gerçekleşebilir ve muhatabı kontrol ve baskının farkına varmayabilir. Bu tür şiddet unsurlarını fark etmek, görebilmek kültürel kodlara yönelik olağan seyrin dışına çıkabilen bir bakış ve değerlendirme gerektirmektedir.

Şiddetin simgeselleşmesi olarak ifade edilen bu durum bir yönden kurumlar yoluyla ortaya çıkan şiddete işaret etmektedir. Simgesel şiddet, egemen olan ve egemenlik altındakiler arasındaki ilişkide egemen olanın çıkarlarına uygun olarak ilişkilerin düzenlenmesi ve algılanmasına dayanmaktadır.¹⁰ Eylemler itibarıyla görünmez şiddet olarak adlandırabileceğimiz simgesel şiddetin temellerine yönelik araştırmada onun ne olduğunu tanımlayan iktidar karşımıza çıkmaktadır. Bir örneğin yasadışı ve bir başka örneğin de yasal değilse bile en azından sosyal düzenin bir parçası olduğunu kim söylemektedir? Bu soruya verilecek cevap neyle tanımlanmışlarsa onun yargısıyla belirlenebilir şeklindedir ki burada yalnızca iktidar bunu söyleme, belirleme gücüne sahiptir.¹¹

Simgesel şiddeti müzik bağlamında şöyle bir örnek ile açıklayabiliriz: Örneğin bir bireyin müzik faaliyetlerinde piyano ya da akordeonu tercih etmesi toplumsal ilişkiler alanında bir seçkinlik ya da sıradanlık durumuyla eşleşebilmektedir. Zira toplumsal alanda ortaya çıkan ayrımlar anlamlı bir farklılığa dönüşebilir. Farkı görebilecek birisi tarafından algılandığında bu tür tercihler veya eylemler toplumsal olarak anlamlı bir farklılık üretir dolayısıyla bir tür algılama kategorileri, sınıflandırıcı şemalar ve zevklerle yüklü bir anlam alanı ortaya çıkar. Burada simgesel şiddeti ortaya çıkaran algılama biçimlerinin hayat tarzlarındaki tercihlere yönelik belirlemelerle ilişkisi dikkat çekmektedir.¹²

Bu bağlamda Türkiye’de Cumhuriyet’in ilk yıllarında Türk müziğine uygulanan ayrımcı pratikler simgesel şiddet sorunu açısından ele alınabilir. 1926 yılında Türk müziğinin öğretilmesine getirilen yasak, 1934’te Türk müziğinin radyo yayınının yaklaşık bir yıllık süre ile engellenmesi ve Türk müziğinden devlet desteğinin büyük oranda çekilmesi gibi karar ve uygulamalar¹³ hem doğrudan hem de dolaylı yollardan şiddet eylemi olarak

⁹ Pierre Bourdieu, *Pratik Nedenler: Eylem Kuramı Üzerine*, çev. Hülya Uğur Tanrıöver (İstanbul: Hil Yayın, 2022), 189.

¹⁰ Bourdieu, *Pratik Nedenler*, 210.

¹¹ Elizabeth Copet-Rougier, “‘Le Mal Court’: Başsız Bir Toplumda Görünen ve Görünmeyen Şiddet: Kamerun’daki Mkakolar”, çev. Dilek Hattatoğlu, *Antropolojik Açından Şiddet*, ed. David Riches (İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 1989), 73.

¹² Bourdieu, *Pratik Nedenler*, 24-25.

¹³ Bu konuda bk. Güneş Ayas, *Musiki İnkılabı’nın Sosyolojisi: Klasik Türk Müziği Geleneğinde Süreklilik ve Değişim* (İstanbul: Doğu Kitabevi, 2014); M. Demet Ulusoy, *Sanatın Sosyal Sınırları* (Ankara: Ütopya Yayınevi, 2005); Orhan Tekelioğlu, “Türk ‘Musiki İnkılabının’ İçsel Tarihi: Nota Dergisinin Kapanması”, *Toplumbilim* 9 (1999), 15-23.

yorumlanabilir. Bu uygulamalarda iki ayrı temsil biçiminin oluştuğu ve karşı karşıya getirildiği görülebilir. Bir yandan modernleşme sürecinin bir parçası olarak Batı müziğinin seçkin bir konuma taşınması diğer yandan geleneksel olanı temsil ettiği düşünülen Türk müziğinin prestijini kaybetmesi durumu ortaya çıkmaktadır. Türk müziğine yönelik bu açık baskı, engelleme ve hor görme daha sonraki süreçte Türk müziği aleyhinde toplumsal ilişkiler alanında gözlemlenebilecek bir değer kaybı yaratmıştır. Tarihsel süreç içerisinde bireylerin müziğe yönelmesinde, enstrüman seçimlerinde, dinlediği eserlerde müziğe dair birçok farklı pratik ve düşünme biçimini belirleyen bir müzik alanı oluşmuştur. Bu müzikal bilincin oluşması kişinin değer yargılarından olabildiğince bağımsız bir şekilde yapacağı tercihlerden değil, baskı, engelleme, değersizleştirme gibi eylemlerden etkilenen bir toplumsal alanda gerçekleşeceği için burada simgesel gücün yahut otoritenin simgesel tahakküme dönüşmesinden bahsedebiliriz. Dolayısıyla farklı kurumlar yoluyla kişilerin sosyal yaşantılarında deneyimledikleri müzik pratikleri egemen olanlar ve egemenlik altındakiler tarafından bir uzlaşma alanı yaratarak simgesel şiddetin varlığını ortaya koymaktadır.

Müziğin sosyal çevreyi dönüştürme, toplumu dönüştürecek sosyal fikirlerin önemini gösterme gibi amaçlara yönelik işlevlerle donatılması müzikte araçsallığın kolaylıkla şiddete dönüşebileceği bir kapı açmaktadır. Bu anlamda en geniş şekliyle söz konusu dönüşümü ve hedefleri gerçekleştirmek için oluşan arzu, şiddet eyleminin oluşabilmesi için yeterli koşulu sağlamaktadır.¹⁴ Arzu yaşamın temeline kendini yerleştirdiğinde, insan eylemlerinin ve düşüncesinin buna dayalı kapsamlılığı ve öngörülemezliği ile şiddet ve sanat arasındaki bağın da oldukça karmaşık ve belirsiz bir süreci ortaya çıkaracağı öngörülebilir.

2. Şiddet ve Müzik Arasındaki İlişkiye Genel Bir Bakış

Müzik kendi başına ne iyidir ne de kötü; müziğin iyi veya kötülüğü toplumsal ilişkiler düzeyinde birçok farklı faktörden etkilenerek oluşmaktadır. Müziğin toplumsal boyutu ve tarihselliğine bakıldığında zaman ve mekânla ilişkisi bağlamında çok geniş bir alana açılan ifade imkânları vardır. Müzik, düşünce ve pratik dünyasına dahil olanların yönlendirebileceği bir eylem alanını, bir dil ve iletişim biçimini ifade etmektedir.

Müzik ve şiddet arasındaki ilişkinin farklı boyutları vardır. Müzik alanına iktidarın bir tezahürü olarak bakıldığında müzik ve şiddet ilişkisinin çok eskilere götürülebileceği görülür. Platon'dan itibaren müziğin ve müzik eğitiminin toplumsal, siyasal rolüne yönelik ortaya koyulan düşünceler müzik ve iktidar ilişkisinin çok eski tarihlerden itibaren var olduğunu göstermektedir. Platon'un Devlet adlı eserinde devletin, müziği denetleyen bir işlevle donatıldığı görülmektedir. İdeal toplumun tasarlanmasında müzik politik bir alana taşınmakta, müziğin devlete uygunluğu ölçüsünde müziğe belirli işlevler yüklenmektedir.¹⁵ Bu bağlamda müziğin toplumu kontrol etme, dönüştürme, baskı altına alma vs. açılardan ortaya çıkan fonksiyonları onun şiddetin bir unsuruna dönüşmesini beraberinde getirmektedir.

Müzik ve şiddet ilişkisinde müzik ve daha genelde sanat alanının insani değerleri benimsetmesi ve çok yönlü düşünme ve davranma olanaklarını fark ettirmesiyle şiddetin

¹⁴ Riches, "Şiddet Olgusu", 23.

¹⁵ Platon, *Devlet*, çev. Furkan Akderin (İstanbul: Say Yayınları, 2016), 121-139.

beslendiği durumlara karşı bir konum ürettiği bazı çalışmalarda gösterilmektedir. Kendini ifade etmenin iyi bir yolu ve bir katılım biçimi olarak sanatın bu anlamda şiddete yönelik bir mücadele alanı oluşturabileceği düşüncesi söz konusudur. Müzik kişinin kimliğini keşfederek bağımsızlık ve bireysellikle ilişkili duygu durumunu oluşturmada etkili bir eylem biçimi olarak görülmektedir. Duyguların kontrol edilmesi ve dengelenmesinde özellikle çocuk ve gençlerde öz disiplin, azim ve sabır gibi becerilerin kazandırılmasını sağlayarak, özgüvenin kazanılması ve güçlendirilmesinde yardımcı olduğu ifade edilmektedir.¹⁶ Ancak buna karşın özellikle popüler kültür ürünlerinin çocuk ve gençler üzerindeki etkisini araştıran çalışmalarda dikkat çekildiği gibi müziğin sözlerinin kişinin duygularını etkilemesi ve şekillendirmesi diğer yandan duyguların yansıtıldığı bir alana dönüşmesi de mümkündür.¹⁷ Müzik eserlerinde özellikle dil ve gerçekliğin belli bir şekilde kurgulanması ve içerik olarak şiddet unsurlarına yer vermesi açısından müzik ve şiddet ilişkisine bakılabilir.

Dolayısıyla buradan bakıldığında popüler kültür ürünleriyle karşımıza çıkan müzik beğenileri ve tercihleri bazı durumlarda şiddet unsurlarının yansıtıldığı bir alana dönüşmekte ve kimliğin bir parçası haline gelmektedir. Kimlik oluşturduğu aidiyet duygusu, içe-kapanmacı, tek bir kimliğin belirleyiciliği, tercih edilebilirliğinin olmaması gibi yönleriyle şiddete kaynaklık edebilir. Ancak tam tersine farklı kimliklerin varlığına imkân tanımak zenginliğe ve içtenliğe de kaynaklık edebilir.¹⁸ İki durumda da görüldüğü gibi tercih edilen müziğe bağlı olarak müzik şiddet ve anti-şiddet unsurları içerebilir.¹⁹ Bu durumda müziğin tercih edilme süreçleri, pazarlama stratejileri, hangi müziğin beğenildiği, bu esnada gelişen iktidar ağları müziğin onu tecrübe edenler açısından rolünü belirleyen kritik bir noktada durmaktadır.

Bir başka açıdan da şiddetin sanatsal kullanımının daha güvenli bir toplum için insanın önemli bir yönünü teşkil eden şiddet düşüncesinin gündelik hayatlarında kibar ve itaatkâr olmaya zorlanan bir toplumun fantezileri olarak ele alındığı ve şiddet içeren sanat yoluyla bir tür boşalım sağlandığı ifade edilmektedir.²⁰ Bütün bunlarla birlikte toplumun her alanında gözlemlendiği gibi artan şiddetin nezaket, incelik ve estetik gibi kavramlara referansla sanatın ve estetiğin insan yaşamına katacağı değer ile çözülebileceği fikri de ileri sürülmektedir.²¹

Öncelikle şiddetin sadece fiziksel bir eylemle ilişkili olmadığını onun aynı zamanda farklı eylem biçimleriyle dolaylı bir şekilde ortaya koyulabileceğini ifade etmek gerekir. İnsanlar

¹⁶ Alaattin Canbay - Zeki Nacakçı, "Toplumda Şiddete Karşı Müziksel Tavrı", *International Journal of Science Culture and Sport (IntJSCS)* 3/11 (2015), 280-285.

¹⁷ Huriye İrem Kalaycı Kırloğlu vd., "Şarkılarda Kadına Yönelik Şiddetin İzleri: Niteliksel Bir Çalışma", *Munzur Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 4/8 (2016), 6-30; Burcu Taşal - Feyzan Vural, "Şarkı Sözlerinde Şiddet Ögesi: Aksaray İli İlköğretim İkinci Kademe Öğrencileriyle Yapılan Bir Çalışma", *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 25 (2011), 251-259.

¹⁸ Amartya Sen, *Kimlik ve Şiddet: Kader Yanılsaması*, çev. Ahmet Kardam (İstanbul: Türk Henkel Yayınları, 2006), 7-24.

¹⁹ Bir savaş ortamında müzik eserlere işkence aracı olarak kullanılabilmesi gibi aynı müzik eserler tarafından inanç ve umutlarını canlı tutacakları ve savaş travmasının üstesinden gelecekleri bir deneyim haline de dönüştürülebilir. Bu çift boyutluluğa dikkat çeken bir çalışma için bkz. Angela Michelle Brunson, *Faith, hope, and torture: Music in the prisoner-of-war camps of north Vietnam*. (Memphis: The University of Memphis, Doktora Tezi, 2021).

²⁰ Brian Moeran, "Şiddetin Güzelliği: Japon Sinemasında Jidaigeki, Yakuza ve 'Çıplaklı' Filmler", çev. Dilek Hattatoğlu, *Antropolojik Açıdan Şiddet*, ed. David Riches (İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 1989), 131-147.

²¹ Canbay - Nacakçı, "Toplumda Şiddete Karşı Müziksel Tavrı", 283-285.

fiziksel olarak birbirlerine dokunmadan, söz, yazı, jest ve hatta sevgi yoluyla da şiddet uygulayabilmektedir. Öyle ki karşısındakini rahatsız etmek, düşünce ve duygularının kontrolünü ele geçirmek yönünde yapılan eylemler salt bedene yönelik şiddetten daha tehlikeli, daha ele geçirici ve şiddetli olabilir.²²

Müzik bir iletişim yoludur. Bununla beraber şiddet daima araçlara muhtaçtır. İşte bu araçlardan birisi olarak müzik yoluyla da şiddetin farklı şekillerde ortaya çıktığı görülmektedir. En temelde ortaya çıkan bu şiddeti doğrudan (fiziki) ve dolaylı (simgesel) şiddet şeklinde ayırabiliriz.²³ Fiziki şiddet hemen fark edilmesi yönüyle daha dar bir anlamı ifade ederken simgesel şiddet çok daha geniş eylem ve düşünme biçimlerini etkilediği için daha kapsamlı bir şiddet türü olarak görülebilir. İki şiddet biçimi de birbirinden tamamiyle ayrıştırmamalıdır. Fiziki şiddet ve simgesel şiddet birbirini destekleyen, tamamlayan bir boyut kazanabilir, dolayısıyla iç içe geçme ve birbirine dönüşme durumları da söz konusudur.

2.1. Doğrudan Şiddet Aracı Olarak Müzik

Müziğin doğrudan şiddet olarak ortaya çıkmasının bir boyutu fiziki olarak zarara dönüşmesiyle ilişkilidir. Doğrudan şiddet aynı zamanda açık bir şekilde görünür, duyulur yani duyuşsal olarak hissedilebilir şiddettir. Kaba kuvvet kullanma, sertlik ve sert davranış anlamlarına bakıldığında müziğin duyulur ve görünürlük boyutuyla ilgili şiddetinden bahsedilebilir. Müzikte sesin kullanımı, müziğin sözleri ve müziğe eşlik eden görüntüdeki şiddet unsurları müzikteki şiddetin doğrudan gözlemlenebilir unsurlarıdır.

Suzanne G. Cusick'in müziğin savaşta bir işkence ve silah olarak kullanılmasına dair yazısında gösterdiği gibi ses ve müzik savaş alanında kullanıldığında kişinin mekânsal yönelimini, denge duygusunu ve fiziksel koordinasyonunu etkileme ve yönlendirmede etkili bir silaha dönüşebilmektedir.²⁴ Aynı yazıda ABD ordusunun Iraklı tutukluları sorgularken Metallica'nın "Enter Sandman" ve Mor Dinozor Barney'nin "I Love You" şarkılarının kullanıldığını ve bu şarkıların nakliye konteynırlarının içinde yüksek sesle tekrar tekrar çalındığını belirtmektedir. "Dokunmadan işkence" olarak adlandırılan bu yöntem vücudun yüzeyinde hiçbir iz bırakmadan sesin, insana nasıl zarar verebileceğini göstermesi açısından dikkat çekicidir. Müziğin ve sesin sistematik olarak kullanılması tutukluları rahatsız etmek, disipline etmek ve güçlerini azaltmak gibi sonuçlar ortaya koymaktadır. Ayrıca sesin bu şekilde kullanılmasının duyuşsal bozukluklara da neden olacağı yapılan çalışmalarda gösterilmektedir.²⁵ Sesin insan bedeninde duyuşsal (işitsel) anlamda oluşturacağı bozulma, işkencenin uygulanmasındaki anladığımız anlamda görünür bir iz bırakmasa bile denge duygusu, fiziksel koordinasyonun sağlanması gibi durumlarda ortaya çıkaracağı zararlar açısından doğrudan bir şiddet unsuru olarak ele alınmasını gerektirir. Bununla beraber müziğin savaşın bir parçası haline gelmesi de onun şiddetle olan ilişkisi açısından incelenmesi gereken bir boyutunu oluşturmaktadır.

Şiddetle ilişkilendirilebilecek bu boyut orduların profesyonel müzik grupları açısından ele alınabilir. Osmanlı'da mehter takımının işlevlerini bu bağlamda

²² Ahmet İnam, "Şiddeti Anlamak", *Mimoza Marmara* (Erişim 25 Aralık 2022).

²³ Ünsal, "Genişletilmiş Bir Şiddet Tipolojisi", 31-33.

²⁴ Bu konuda bk. Suzanne G Cusick, "Music as torture/music as weapon", *Transcultural Music Review* 10 (2006).

²⁵ Marco Accattatis, "Music, Violence and Militarism: A Study on the Reflexivity of Culture", *Humanities Commons* (Erişim 23 Ocak 2023).

düşünebiliriz. Mehter müziği “kutsal yurt” ve “kutsal savaş” düşüncesine dayalı olarak hükümdarın güç ve iktidarının yansıtıldığı bir alan üretmektedir.²⁶ Bu anlamda müziğin tarihsel süreçte savaş eyleminin dolayısıyla şiddet eyleminin bir parçasını oluşturduğu söylenebilir. Bu bağlamda bazı kaynaklarda savaş ve müzik ilişkisine dair şöyle ifadeler rastlamak mümkündür:

I. Richard haçlı seferlerine katılmak için Sicilya'ya vardığında, onun “tınlayan trompetleri ve gürültülü boruları yurttaşların ruhlarına korku ve dehşet saldı”. 1588'de İspanyol donanmasının gemileri trompetçiler, davulcular ve kendi adamlarına coşku vermek ve düşmanı korkutmak için görevleri aralıksız çalmak olan beş icracı savaş emiri taşıyordu.²⁷

Müziğin toplumda savaşçı karakterin oluşmasındaki olası rolü birçok düşünür tarafından dile getirilmiştir. Bu bağlamda askeri alanda müziğin iki şekilde kullanımından bahsedilmektedir. Bunlardan birisi olası bir savaş anında ölmek ve öldürmek için eğitilen askerlerin cesaret ve özgüven kazanmaları ve buna ilaveten coşkulu ve birlikte hareket etmelerinin sağlanmasıdır. Marşlar özellikle bu disiplin ve beraberliği en uygun şekilde yerine getirme işlevi gören müzik türü olarak görülebilir. Müziğin savaşta kullanılmasının diğer işlevsel rolü ise düşmana korku ve dehşet vermesidir. Müzikte kullanılan enstrümanlar da zaten bu duyguları yansıtacak şekilde düzenlenmektedir:

Basların en tok, derin, yankılı, yüksek hacimli olanları, yerin ve göğün sarsılmasını çağırıştır, hatta evrensel insan bilinçaltı kodlarında kıyamet günü metaforu hâline gelir. En kalın sesleri üreten borular, en muhteşem yer titremesi taklidi olan davullar, çeşitli ad ve biçimlerde tarih sahnesinde hep var olmuştur. Mehter'in görkemi, bizatihi askerlerin bedenlerinden yansıyarak somutlaşan kös, ölüme atılan kişiye sonsuz bir iktidar hissi, onu karşı taraftan işitene ise yer çatlıyor gök yere iniyor yanılması yaşatarak dehşet hissini tetikler.²⁸

Orduların profesyonel müzik grupları, mehter takımları -ulusal marşları da ekleyebiliriz- devletlerin müziği kullanmaları, modern orduların kitleleri mobilize etmek için müziği kullanması milli bir bilinç ve beraberlik yaratmaya ve kamusal alanı denetlemeye ve kamusal alanda düzeni sağlamaya yöneliktir. Devlet adına ölmek, kahramanlık ve bir aradalığın sağlanmasında müziğin aidiyet sağlayıcılığı, mistik ya da kutsallığı karanlık bir şekilde kullanılmaktadır.²⁹ Bu müzik türünde şiddetin farklı boyutları iç içe geçmiştir. Müzik doğrudan ölümle ilişkili bir alanın parçası haline gelirken diğer taraftan Bourdieu'nun simgesel şiddet kavramında bahsettiği devlet kurumu aracılığıyla gücün simgesel şiddete dönüşmesi durumu ortaya çıkmaktadır. Bir başka ifadeyle pratik olarak bakıldığında tarihsel savaş sahnelerinde doğrudan bir şiddetin parçası olmuşken bugün müzik düşüncesi açısından sembolik şiddet unsurlarını barındırmaktadır.

Müziğin askeri alan dışında doğrudan bir şiddete dönüşmesi de mümkündür. Müzik fiziki (duyusal) olarak bedeni etkilediğinde sonik şiddet ortaya çıkmaktadır. Yüksek sesli müzik, müziğin tekrar tekrar çalması gibi modernitenin akustik ekolojisinin bir parçasını oluşturan gürültünün baskıcı bir niteliği vardır. Sokakta yüksek sesle müziğin çaldığı bir

²⁶ Eugenia Popescu-Judet, *Türk Müziği Kültürünün Anlamları*, çev. Bülent Aksoy (İstanbul: Pan Yayıncılık, 2007), 56-60.

²⁷ Martin Cloonan - Bruce Johnson, “Killing me softly with his song: an initial investigation into the use of popular music as a tool of oppression”, *Popular Music* 21/1 (2002), 30.

²⁸ Ali Ergur, “Şiddet Aracı Olarak Müzik”, *Sanattan Yansımalar* (Erişim 2 Şubat 2023).

²⁹ Chief Project, “Gençlik ve değişen müzik tercihleri”, *Youtube* (21 Mayıs 2021).

araba mekânı tamamıyla etkisi altına alarak geçici bir güç alanı oluşturmakta ve mekânı kişinin bireysel beğenisi ile kaplamaktadır. Müziğin özellikle kayıt altına alınmasını sağlayan teknolojiler geliştikçe özel müzik zevkleri kentsel ve kamusal alanda daha kontrolsüzce yer almaya başlamıştır. Buradaki hoşnutsuzluk sesin yüksekliği sorunuyla beraber özel olanın kamusal alana izinsizce girmesine dayanmaktadır. AVM'ler, toplu taşıma araçları, bitişik daireden gelen sesli müzik vs. rahatsız edici sesin (gürültünün) kaynakları olabilir. Bu, dinleyicinin sinir bozucu, rahatsız edici ve eziyet verici bulunduğu bir müziğe maruz kalma durumuna dönebilir. Burada müziğin duyulduğu ortam rahatsız edici bir niyet taşımasa da maruz kalan tarafından müzik bir işkenceye dönüşmektedir. Ayrıca gürültünün neden olduğu düşünülen fiziksel sorunlar sağırılık, kulak çınlaması, migren, stres gibi etkiler de gürültünün ciddiyetini ve doğrudan bir şiddet unsuruna dönüşebileceğini göstermektedir.³⁰

Gürültü durumunda şiddetin doğrudan gözlemlenebileceği gibi doğrudan şiddeti ortaya çıkarmasa da insanlar arası ilişkilerin kontrol ve denetimleriyle ilişkili bir başka boyut ortaya çıkmaktadır. Gürültüyle ilgili şikâyetlerin yüksek sesle ilişkili boyutunun yanı sıra bir başka boyutu özel olanın kamusal alana izinsiz girmesiyle ilgilidir.³¹ Gürültünün bu iki yönü şiddetin doğrudan ve dolaylı bir etkiyle ortaya çıkması açısından önemli görünmektedir. Buna göre şiddet sadece fiziksel bir etki alanı olarak anlaşılmalı ve ayrıştırılmamalıdır. Şiddetin bireysel alana müdahale eden, engelleyici, denetimci ve yönlendirici işlevleri doğrudan gözlemlenirse de bireyin hayatında yıkıcı, bozucu etkilere yol açabilmektedir. Zira her ikisinin de bireyin fiziki ve ruhsal bütünlüğünü tehdit etme, bozma ve zarara uğratma sorunu şiddetin doğrudan ya da fiziki olduğu kadar dolaylı ya da simgesel olarak bütünsel bir güç olarak ortaya çıkışıyla ilgili görünmektedir.

2.2. Dolaylı Şiddet Aracı Olarak Müzik

Müzik yoluyla ortaya çıkan şiddet sorunun bir başka boyutu dolaylı olarak ortaya çıkmaktadır. Şiddetin dolaylı olarak oluşturduğu bu sorun doğrudan açık bir şekilde gözlemlenememekte ancak etki ettiği başka durumlar nedeniyle anlaşılabilir olmaktadır. Müziğin taşıyıcı rolü itibarıyla müziğe yüklenen ideolojik unsurlar insanlar arası ilişkilerde ve düşünme biçimlerinde gayet “doğal” olarak algılanan bir iktidar ve güç alanı inşa edebilmektedir. Böylece doğrudan şiddet içerikli kelimeler bulunmasa da dilin ve gerçekliğin kurgulanışı müzikte şiddet unsuruna dönüşebilmektedir.

Müzikte ideolojik unsurlar ve iktidar ilişkilerine dayalı bir anlamın ve pratik alanın üretilmesiyle dolaylı/simgesel şiddet sorunu kendini fark ettirmektedir. Böyle durumlarda Ergur'un yerinde tespitiyle müzik bir imparatorun asası kadar simgesel bir görev üstlenmektedir.³² İktidar savaşı büyük ya da küçük ölçekte olsun aynı zamanda bir müzik mücadelesi haline gelmektedir. Çünkü müziğin ne olması gerektiğine yönelik tartışmalar sadece estetik bir boyuta sahip değildir. Müzik toplumun ve toplumsal düzenin etkileyici bir metaforu olarak onun içinde taşıdığı tüm çatışma, mücadele ve güç ilişkilerini içermektedir.

Müzik ve ideoloji veya müzik ve iktidar arasındaki ilişki her zaman şiddet üretmeyebilir. Ancak bazı durumlarda müzik ıstırap, keder ve acının kaynağı haline

³⁰ Cloonan - Johnson, “Killing me softly with his song”, 31-35.

³¹ Cloonan - Johnson, “Killing me softly with his song”, 32.

³² Ergur, “Şiddet Aracı Olarak Müzik”.

gelebilir. Nazi ölüm kamplarından sağ kurtulan bir Polonyalı için Richard Wagner'in müziği dirençle karşılanabilmektedir.³³ Zira kendinde bir şiddet unsuru barındırmasa da şiddetin bir parçası haline getirildiğinde müzik de şiddete dönüşmektedir. Wagner müzik örneğinde görüleceği gibi Nazi kamplarını yaşamış bir Polonyalı için bu müzik şiddet ideolojisinin bir parçası haline getirilerek, acı ve kedere yönelik bir hafıza üretmektedir. Dolayısıyla şiddet üreten ideolojinin bir parçası olarak düşünüldüğünde müzik faaliyetlerinin şiddete dönüşmesi çok da zor değildir. Şiddet bu bağlamda ortamı kendi lehine dönüştüren bütünsel bir iktidar alanı üretmektedir.

Devrim müzikleri bağlamında çatışmacı ideolojinin sesi olarak müzikler de simgesel bir şiddet alanında değerlendirilebilir. Müzik hem sözleri ile hem de estetik alanda bir üretim olarak şiddetin bir aracı haline gelebilmektedir. Şiddet unsurları bu müziklerde devrim, savaş, kavga, intikam gibi kavramlarla ideolojinin yansıtıldığı bir mecra olarak estetize edilmekte ve meşrulaştırılmaktadır.³⁴

Müzik eserlerine yönelik boykotlar da müzik yoluyla şiddete bir başka örnektir. Rusya ve Ukrayna arasındaki savaş devam ederken Ukrayna Kültür Bakanı Oleksandr Tkachenko'nun "Yaptırımların yanı sıra Kremlin'in gözde eserlerinin icralarına ara verelim. Kültürel boykot da uygulayalım"³⁵ sözleri müziğin devam eden savaşın dolayısıyla şiddetin bir parçasına dönüşmesi olarak görülebilir. Yaşanılan şiddete yönelik bir karşı söylem ya da eylem alanı üretmeye yönelik bu ifadeler şiddetin dışında kalabilir mi? Yoksa Kremlin'in gözde eserleri Rusya'nın uyguladığı şiddetin bir parçası haline mi gelmiştir de Ukrayna tarafı bu eserleri boykot etmektedir? Burada şiddetin kaynağı elbette özel olarak Tchaikovsky'nin eserleri olarak görülmemekte ancak şiddete maruz kalan insanların gözünde genel anlamda Rus kültürü şiddetin bir parçası haline gelmiş durumdadır. Bir başka ifadeyle şiddet alanı diğer unsurlara yönelik bütünsel bir etki ve dönüşüme dolayısıyla diğer çoğu şeyi belirlemeye yönelik bir yol açmıştır.

Şiddetin müzik yoluyla üretildiği bir başka sorun kadın imajının müzikte oluşturulması ve sunulmasıyla ilişkilidir. Birçok toplum açısından insanlar arasında cinsiyetçi tutum ve davranışların geliştirilmesi sonucunda cinsiyete dayalı şiddet sorunu gözlemlenebilmektedir. Bazı popüler kültür ürünlerinde ve dolayısıyla popüler müzik üretimlerinde yaratılan kadın imajının etkisiyle cinsiyet ayrımcılığı ve kadına yönelik şiddet içeren tutum ve davranışların içselleştirilmesi ve böylece meşrulaştırılması söz konusu olabilmektedir.³⁶ İdeoloji ekseninde bu konuya kadın imajına yönelik toplumsal önyargı ve kabullerin yansıtılması olarak bakılabilir. Bu durumda ayrımcı ve şiddete yönelik bir kadın algısının müzik yoluyla dışa vurumu ortaya çıkmaktadır.

Müzik pratiklerinde cinsiyete dayalı rollerin de simgesel şiddete dönüşmesi olasıdır. Popüler müzik üretimi sürecinden büyük ölçüde dışlanan ve yalnızca hayran rolüne indirgenen kadınlar 1970'lerden itibaren feminist hareketle birlikte alternatif müzik alanlarını oluşturma çabasına girişmişlerdir. Müziğin üretiminde kadın icracıların ticari

³³ Cloonan - Johnson, "Killing me softly with his song", 31.

³⁴ Bu konuda bk. Mehmet Birekul, "Ritüel ve Estetize Edilen Şiddet: Grup Yorum'un "İlle Kavga" Albümü Özelinde Bir İnceleme", *Tezkire* 29 /73 (2021), 91-107.

³⁵ Vefa Çiftçioğlu, "Do Diyez Minör'ün Savaşla Alakası Nedir?", *Sanattan Yansımalar* (Erişim 9 Ocak 2023).

³⁶ Huriye İrem Kalaycı Kırlioğlu, vd. "Şarkılarda Kadına Yönelik Şiddetin İzleri", 11-12. Melanie McCarry vd. "The sound of misogyny: sexual harassment and sexual violence in the music industry", *Journal of Gender-Based Violence* 7/2 (2023), 220-234.

“pop” ve “folk” alanlarında daha kalıcı olmaları, enstrümcıdan ziyade vokalist olarak yer almaları popüler müzik üretiminin arka planında maddi ve ideolojik bir yığın baskı taşımaktadır. Bu bağlamda kadın müzisyenler, kadın müzisyenlerin imajı, seks objesi olarak görülme endişesi, cinsiyetçi kalıplar (sahnede daha erkekse kıyafetler giyerek daha sert görünme), sahnede vücut hareketleri, duruş, müzisyen ile enstrümanı arasındaki ilişki gibi birçok konuda kalıp düşüncelerle karşılaşmaktadır. İlâveten alışılmış cinsiyetçi kadınlık stereotipi, kadınların daha nazik ve sessiz çalmaları fikrine dayalı olarak, heavy metal müzik üretiminin erkek alanı olarak görülmesine dolayısıyla simgesel gücün erkek ve kadın rolü arasında simgesel bir şiddete dönüşmesine neden olmaktadır.³⁷ Kısacası, cinsiyetçi kalıp yargıların ve bu düşüncelerin pratik alana yansımalarıyla müzik üretiminin birçok aşamasında kadınların simgesel şiddetle mücadele etmesi gereken bir durumu karşımıza çıkarmaktadır.

Müzik bir diğer yandan da kişiyi bedensel yönüyle belirleyen bir etkiye sahiptir. Bir dil olarak bedenün büründüğü anlamlar itaat ve tahakküm ilişkisinin bir düzeyini oluşturmaktadır. Müzik üretim süreçlerinde kadınlara yönelik ayrımcılık, kalıplaşmış cinsiyetçi stereotipler bedenin sosyo-politik niteliğinin bir başka boyutunu fark ettirmektedir. Bedene dair bu belirleme “tabi konumda olanların eğitim ve kültürü edinme süreçlerinin bizatihi kendisinin egemen kültürel değerler ve bakış açılarının damgasını taşıyor olmasıyla ve bunun da onların bedenleri ve zihinleri üzerinde ciddi biçimde koşullayıcı bir işlev görmesiyle ilgilidir”³⁸

Müzik ideolojik bağlamda toplumsal bir bilinçaltının dışavurumu olabildiği gibi belli bir ideoloji ekseninde bilinçli olarak müziği araçsallaştırmak da şiddetin bir türü olarak görülebilir. İdeoloji en basit ifadeyle dil içerisinde oluşan anlamın belli kişi ve gruplar lehine nasıl harekete geçirilebileceğiyle ilgilidir.³⁹ Müzik varoluşsal deneyimden ziyade bir hedefe ulaşmak için söz ve müziğiyle birlikte işe koşulduğunda iktidar ve güç alanı oluşturma kaygısı açığa çıkmaktadır. Küresel müzik yapımlarını bu bağlamda örnek olarak gösterebiliriz. Güncel bir örnek olarak K-Pop örneği verilebilir. K-Pop örneğinde dikkat çeken nokta kendinde bir müzik olmasının dışında K-Pop’un Güney Kore’nin ekonomik ve kültürel bir güç olarak popüler kültürünü diğer coğrafyalara yayması, bunun için önemli bir bütçe ayırması ve baskın bir kültür haline gelmesi için ortaya konan çabalarıdır.

Yumuşak güç kavramı ekseninde ele alındığında söz konusu olan şey kültür, sanat, edebiyat, eğitim gibi alanlar aracılığıyla kültürün ekonomik bir güce dönüştürülmesidir. Güney Kore menşeli dizi, sinema ve şarkılar yoluyla alıcıların dünyasında hayali bir Kore markasıyla birlikte bireylerin tüketim pratiklerinde pozitif bir eğilimin oluşturulması amaçlanmaktadır.⁴⁰ İdeal kadın ve ideal erkek özellikleri, yaşam tarzlarına yönelik algılar baskın bir Kore kültürünün ve dolayısıyla ekonomik ve kültürel baskın bir gücün ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Diğer yandan farklı coğrafyalarda yerel kültür açısından da özellikle gençlerin kültürel tutum ve davranışlarına yönelik bir tehdit unsuru haline

³⁷ Mavis Bayton, “Feminist Müzik Pratiği: Sorunlar ve Çelişkiler”, *BUKAK* (Erişim 25 Aralık 2022).

³⁸ Hüseyin Köse, “Bourdieu Düşüncesinde Tahakküm İtaat İlişkisi ve Sosyo-Politik Beden”, *İLEF Dergisi* 3/2 (2016), 194-195.

³⁹ Serpil Sancar, *İdeolojinin Serüveni: Yanlış Bilinç ve Hegemonyadan Söyleme* (Ankara: İmge Kitabevi, 2008), 106.

⁴⁰ Alptekin Keskin, *Güney Kore K-Pop Kültürü ve Türkiye’deki Yansımaları: Sosyolojik Bir İnceleme* (İstanbul: İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Doktora Tezi, 2022).

gelmesine yol açmaktadır. Yerel kültürün silinmesi, evrensel ve ekonomik çıkara dayalı küresel bir kültürün tek tipleştirilmesi tehdidi bu bağlamda ifade edilebilir.

Müzik tercihlerinin nasıl belirlendiği de simgesel şiddet bağlamında önemlidir. Dinleyiciler hazır paket müzik eserlerini mi dinlemek zorundadır yoksa kendi beğeni ve tarzlarına uygun tercihler mi yapmaktadır? Bu durum hem küresel hem de yerel düzeyde üretilen müzikler için geçerli bir soruna işaret etmektedir. Müziğin düzenlenmesi, pazarlanması, teknolojinin etkisi vs. düşünüldüğünde müzik piyasasının kendi kuralları ve öne çıkardığı beğeniler oluşmaktadır. Hip hop veya rap'in bazı türlerinin özellikle marjinal gençlerin nefret, intikam, kırgınlıkla ilişkili duygularını sömürecek şekilde ticarileştirilmesinden de bu bağlamda bahsedebiliriz.⁴¹

Dolayısıyla kapitalist kültürün müzik kurallarını “öngörülebilir” şekilde belirlediği hazır kalıp müzik üretimi, beğenilerin kontrol edilmesi ve yönlendirilmesi sorununu beraberinde getirmektedir. Bu düşünceler kitle kültürü veya kültür endüstrisi bağlamında tartışılan sorunları içermektedir. Kitle toplumunda aklın kontrol edilememesi, duygusallığa eğilim, bireysel sorumluluğun kaybolması ve anonimlik gibi özellikler kitlelerin dışarıdan kontrol edilmesi ve baskı altına alınmasını kolaylaştırmaktadır. Kişiler her ne kadar özgürce ve serbest piyasada müzik tercih ettiklerini düşünse de esasında kültür endüstrisinin belirlediği seri üretimin sınırlarında tercihlerini yapmaktadır. Bu da insanların geçerli kültürel anlayışa tabi olmaları ve kültür endüstrisinin ürettiği anlam içerisinde belirlenme sorununu ortaya çıkarmaktadır.⁴²

Sonuç

Müzik toplumsal ilişkilerin kendisi aracılığıyla şekillendiği bir dil üretimi olarak görülebilir. Müziğin üretilme sürecinden dinleyicilerle buluşmasına kadar müzik faaliyetleri mekânlar, enstrümanlar, kullanılan teknoloji, işgücü gibi birçok açıdan simgesel bir alan üretmektedir. Bu simgesel alanda müzik faaliyetleri insan-insan ve insan-nesne ilişkisine dayanan anlamların üretilmesi ve böylece toplumsal alanın belli düşünceler ekseninde düzenlenmesinde etkili olmaktadır. Müziğin toplumsal ilişkileri düzenleme gücü ve bu etkisi müzikte simgesel gücün kullanımı ve yönlendirilmesiyle ilişkili bir sorunu ortaya çıkarmaktadır. Müzik söz konusu simgesel gücü toplumun kılcal damarlarına kadar yayılmak ve insanların bakış açısını, kanaatlerini, toplumsal ideolojilerini hem duygusal hem de davranışsal bilinç düzeyinde belirlemek suretiyle etkin hale getirmektedir. Böylece Bourdieu'nun kavramsal arka planına dayanarak müzik yoluyla üretilen simgesel şiddetin toplumsal alanda güç ilişkilerine ve güce dayalı kanıksanmış bir habitusun oluşumuna kaynaklık edebileceği açık hale gelmektedir.

Müziğin doğrudan şiddete dönüştüğü alanlara bakıldığında savaşlarda veya olası savaş durumlarında müziğin kullanılması dolayısıyla müziğin ölmek ve öldürmek eylemiyle ilişkilendirilmesi, yüksek sesli müzik bağlamında sonik şiddetin fiziksel rahatsızlıklara dönüşmesi, şarkı sözleri, görseller ve videolarda şiddet unsurlarının doğrudan işitsel ve görsel olarak yer almasından bahsedilebilir. Bununla beraber dolaylı şiddet olarak bakıldığında ideolojiler bağlamında müziğe yüklenen düşünceler, devrim müziklerinin çatışmacı dili, müzik eserlerine yönelik boykotlar, müzik pratiklerinde cinsiyete dayalı

⁴¹ Helen Hintjens ve Rafiki Ubaldo, “Music, Violence, and Peace-Building”, *Peace Review* 31/3 (2019), 280.

⁴² Theodor Adorno, “Popüler Müzik Üzerine”, çev. E. Çelik, *Toplumbilim: Müzik Özel Sayısı* 9 (1999), 72.

roller, buna bağı olarak kadın imajının oluşturulmasına yönelik sorunlar, milletler arasında sanat ve dolayısıyla müzik yoluyla yumuşak bir güç oluşturma hedefi, kapitalist piyasa mantığının müzik üretimi, beğenisi üzerindeki kontrolü sembolik şiddet üretiminin farklı şekilleri olarak karşımıza çıkmaktadır.

Müzik, kullanımına bağı olarak şiddetin kaynağı olabilir, şiddet eylemine eklenerek şiddetin bir parçasına dönüşebilir ya da daha belirsiz bir şekilde müziğin estetik dünyasında belirsizleşerek veya maskelenerek şiddet açısından meşru bir zemin kazanabilir. Doğrudan şiddet hemen fark edilmesi yönüyle daha dar bir anlamı ifade ederken simgesel şiddet çok daha geniş eylem ve düşünme biçimlerini etkilediği için daha kapsamlı bir şiddet türü olarak görülebilir. Bu anlamda müzik ve şiddet arasındaki ilişkinin doğrudan ve dolaylı yollardan farklı şekillerde ortaya çıkması şiddetin tanınmasını ve kontrol edilmesini güç hale getirmektedir. Dolayısıyla toplumsal alanda failler bilinçli ya da bilinçsizce şiddet ediminin bir parçası haline gelebilmektedir. Buradan hareketle denilebilir ki, bireylerin müzik pratikleriyle ilişkili kendi konumlarını çok yönlü görebilmeleri, toplumsal alanda yerleşik kalıp düşünceleri fark edebilmeleri, ideolojik olarak yapılandırılmış toplumsal hiyerarşiye karşı koyabilmeleri öncelikle içinde buldukları toplumsal düzene, yerleşmiş kanaatlere, kalıp yargılara yine müzik yoluyla eleştirel bakabilme yeteneklerini geliştirebilmeleriyle ilgili görünmektedir. Bu bağlamda yapılacak farklı çalışmalarda müziğin şiddeti nasıl ürettiği ve yaygınlaştırdığı konusu farklı müzik türleri ve pratiklerinde daha detaylı ve spesifik olarak ele alınıp incelenebilir.

Kaynakça | References

- Accattatis, Marco. “Music, Violence and Militarism: A Study on the Reflexivity of Culture”. *Humanities Commons*. Erişim 23 Ocak 2023. <http://dx.doi.org/10.17613/4783-f539>
- Adorno, Theodor. “Popüler Müzik Üzerine”. çev. E. Çelik. *Toplumbilim 9 (Müzik Özel Sayısı 1999)*, 69-76.
- Ayas, Güneş. *Musiki İnkılabı'nın Sosyolojisi: Klasik Türk Müziği Geleneğinde Süreklilik ve Değişim*. İstanbul: Doğu Kitabevi, 2014.
- Barthes, Roland. *Görüntünün Retoriği, Sanat ve Müzik*. çev. Ömer Albayrak ve Ayşenaz Koç. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2014.
- Bayton, Mavis. “Feminist Müzik Pratiği: Sorunlar ve Çelişkiler”. çev. Ceren Gülbudak ve Şale Türkeli. *BUKAK* (Erişim 25 Aralık 2022). http://www.bukak.boun.edu.tr/?p=68#_ftnref2
- Birekul, Mehmet. “Ritüel ve Estetize Edilen Şiddet: Grup Yorum'un “İlle Kavga” Albümü Özelinde Bir İnceleme”. *Tezkire 29 /73* (2021), 91-107.
- Bourdieu, Pierre. *Pratik Nedenler: Eylem Kuramı Üzerine*. çev. H. U. Tanrıöver. İstanbul: Hil Yayın, 2022.
- Brunson, Angela Michelle. *Faith, hope, and torture: Music in the prisoner-of-war camps of north Vietnam*. Memphis: The University of Memphis, Doktora Tezi, 2021. <https://www.proquest.com/dissertations-theses/faith-hope-torture-music-prisoner-war-camps-north/docview/2533358560/se-2>
- Canbay, Alaattin- Nacakçı, Zeki. “Toplumda Şiddete Karşı Müziksel Tavrı”. *International Journal of Science Culture and Sport (IntJSCS)* 3/11 (2015), 278-286. <https://doi.org/10.14486/IJSCS290>
- Chief Project. “Gençlik ve değişen müzik tercihleri”. *Youtube*. 21 Mayıs 2021. Erişim 1 Şubat 2023. <https://www.youtube.com/watch?v=Lkam8YosQM4>
- Cloonan, Martin-Johnson, Bruce. “Killing me softly with his song: an initial investigation into the use of popular music as a tool of oppression”. *Popular Music* 21/1 (2002), 27-39. <https://doi.org/10.1017/S0261143002002027>
- Copet-Rougier, Elizabeth. “‘Le Mal Court’: Başsız Bir Toplumda Görünen ve Görünmeyen Şiddet: Kamerun'daki Mkakolar”. çev. Dilek Hattatoğlu. *Antropolojik Açından Şiddet*. ed. David Riches. 69-92. İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 1989.
- Cusick, Suzanne G. “Music as torture/music as weapon”. *Transcultural Music Review* 10 (2006). <https://www.sibetrans.com/trans/article/152/music-as-torture-music-as-weapon>
- Çiftçiöğlü, Vefa. “Do Diyey Minör'un Savaşla Alakası Nedir?”. *Sanattan Yansımalar*. Erişim 9 Ocak 2023. <https://www.sanattanyansimalar.com/yazarlar/vefa-ciftcioglu/do-diyey-minor-un-savaslal-alakasi-nedir/2921/>
- WHO, World Health Organization. “Definition and typology of violence”. Erişim 6 Mart 2024. <https://www.who.int/groups/violence-prevention-alliance/approach>
- Ergur, Ali. “Şiddet Aracı Olarak Müzik”. *Sanattan Yansımalar*. Erişim 2 Şubat 2023. <https://www.sanattanyansimalar.com/yazarlar/ali-ergur/siddet-araci-olarak-muzik/2366/>
- Hintjens, Helen ve Ubaldo, Rafiki. “Music, Violence, and Peace-Building”. *Peace Review* 31/3 (2019), 279-288. <https://doi.org/10.1080/10402659.2020.1735163>

- İnam, Ahmet. “Şiddeti Anlamak”. *Mimoza Marmara*. Erişim 25 Aralık 2022. <https://mimoza.marmara.edu.tr/~avni/dersbelgeligi/kunduz/siddet/ahmetinam.htm>
- Keskin, Alptekin. *Güney Kore K-Pop Kültürü ve Türkiye'deki Yansımaları: Sosyolojik Bir İnceleme*. İstanbul: İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Doktora Tezi, 2022.
- Kırılıoğlu, Huriye İrem Kalaycı vd. “Şarkılarda Kadına Yönelik Şiddetin İzleri: Niteliksel Bir Çalışma”. *Munzur Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 4/8 (2016), 6-30.
- Köse, Hüseyin. “Bourdieu Düşüncesinde Tahakküm İtaat İlişkisi ve Sosyo-Politik Beden”. *İLEF Dergisi* 3/2 (2016), 173-199.
- McCarry, Melanie vd. “The sound of misogyny: sexual harassment and sexual violence in the music industry”. *Journal of Gender-Based Violence* 7/2 (2023), 220-234. <https://doi.org/10.1332/239868021X16784676224611>
- Michaud, Yves. *Şiddet*. çev. Cem. Muhtaroglu. İstanbul: İletişim Yayınları, 1991.
- Moeran, Brian. “Şiddetin Güzelliği: Japon sinemasında Jidaigeki, Yakuza ve ‘Çıplaklı’ Filmler”. çev. Dilek Hattatoğlu. *Antropolojik Açından Şiddet*. ed. David Riches. 131-147. İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 1989.
- Nişanyan Sözlük. Erişim 30 Aralık 2022. <https://www.nisanyansozluk.com>
- Özsöz, Cihat. *Pierre Bourdieu Sosyolojisi ve Simgesel Şiddet*. Ankara: Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2009.
- Platon. *Devlet*. çev. Furkan Akderin. İstanbul: Say Yayınları, 2. Baskı, 2016.
- Popescu-Judetz, Eugenia. *Türk Musiki Kültürünün Anlamları*. çev. Bülent Aksoy. İstanbul: Pan Yayıncılık, 3. Basım, 2007.
- Riches, David. “Şiddet olgusu”. çev. Dilek Hattatoğlu. *Antropolojik Açından Şiddet*. ed. David Riches. 10-41. İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 1989.
- Sancar, Serpil. *İdeolojinin Serüveni: Yanlış Bilinç ve Hegemonyadan Söyleme*. Ankara: İmge Kitabevi, 2. Baskı, 2008.
- Sen, Amartya. *Kimlik ve Şiddet: Kader Yanılsaması*. çev. Ahmet Kardam. İstanbul: Türk Henkel Yayınları, 2006.
- Taşal, Burcu-Vural, Feyzan. “Şarkı Sözlerinde Şiddet Ögesi: Aksaray İli İlköğretim İkinci Kademe Öğrencileriyle Yapılan Bir Çalışma”. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 25 (2011), 251-259.
- Türk Dil Kurumu. Erişim 30 Aralık 2022. <https://sozluk.gov.tr/>
- Tekelioğlu, Orhan. “Türk ‘Musiki İnkılabının’ İçsel Tarihi: Nota Dergisinin Kapanması”. *Toplumbilim* 9 (1999), 15-23.
- Ulusoy, M. Demet. *Sanatın Sosyal Sınırları*. Ankara: Ütopya Yayınevi, 2005.
- Ünsal, Artun. “Genişletilmiş Bir Şiddet Tipolojisi”. *Cogito* 6-7 (2005), 29-36.